

«ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ»

Εφαρμογή στο έδαφος των αστικών μύθων περί «ισότητας και ισονομίας» και «ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης»

Οι στόχοι της «ηλεκτρονικής διακυβέρνησης» βρίσκονται στην επικαιρότητα όλη την προηγούμενη περίοδο και υπηρετούνται από μια σειρά έργα και επενδύσεις που «τρέχουν», στο όνομα της «ευελιξίας» και της «αποτελεσματικότητας» του αστικού κράτους. Ιδιαίτερη πτυχή των κατευθύνσεων αυτών είναι η προώθηση της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης.

Η συζήτηση για την ηλεκτρονική δικαιοσύνη εξελίσσεται εδώ και καιρό και είναι συνυφασμένη με τις συνολικότερες δομικές αλλαγές στην αστική δικαιοσύνη, των τελευταίων χρόνων, προκειμένου αυτή να αντιστοιχηθεί και να προσαρμοστεί στις σύγχρονες ανάγκες του κεφαλαίου. Στην τρέχουσα συγκυρία της εκδήλωσης της πανδημίας και με δεδομένη την αναστολή των δικαστικών υπηρεσιών, η ηλεκτρονική δικαιοσύνη παρουσιάζεται ως η πολυπόθητη λύση για το σήμερα και το αύριο, που έχει ήδη καθυστερήσει. Στην τελευταία απόφαση της Ολομέλειας των Δικηγορικών Συλλόγων (21.4.2020), παρουσία του υπουργού Δικαιοσύνης, προτάχθηκε το αίτημα για προώθηση της ψηφιακής/ηλεκτρονικής δικαιοσύνης, εξειδικευόμενο περαιτέρω με μια σειρά άμεσα αιτήματα, όπως π.χ. η ψηφιακή κατάθεση εγγράφων στα δικαστήρια.

Dmytro Sheremeta

Η στρατηγική της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης στην ΕΕ

Η ηλεκτρονική δικαιοσύνη αποτελεί συστατικό στοιχείο της στρατηγικής για τη δημιουργία του λεγόμενου ευρωπαϊκού «Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης» (ΧΕΑΔ).

Σύμφωνα με το «Σχέδιο δράσης για την ευρωπαϊκή ηλεκτρονική δικαιοσύνη 2019-2023», η ευρωπαϊκή στρατηγική για την περίοδο αυτή περιλαμβάνει τρεις βασικούς στόχους, την πρόσβαση σε πληροφορίες, την ηλεκτρονική επικοινωνία στα θέματα δικαιοσύνης και τη διαλειτουργικότητα. Ανάμεσα στις ιδιαίτερες επιδιώξεις ξεχωρίζουν: Η διασύνδεση μητρώων, όπως τα κτηματολόγια, οι βάσεις δεδομένων των ποινικών δικαστηρίων και οι δικαστικοί πλειστηριασμοί, η Τεχνητή Νοημοσύνη στη Δικαιοσύνη και τα σχετικά εργαλεία που μπορεί να χρησιμοποιεί το δικαστικό σώμα, η συνεργασία στις ποινικές ψηφιακές διαδικασίες, οι βιντεοδιασκέψεις.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι **το ενδιαφέρον των αστικών επιτελείων εστιάζεται στα αντικείμενα εκείνα που θωρακίζουν την καπιταλιστική κερδοφορία και κυριαρχία.** Είναι αποκαλυπτικό ότι προτεραιότητα των σχετικών σχεδίων συνιστά **η διασύνδεση των εθνικών μητρώων σε κρίσιμους τομείς για την κοινή ενιαία αγορά και τις επενδύσεις** (κτηματολόγια, δικαστικοί πλειστηριασμοί, «μητρώα αφερεγγυότητας για τις επιχειρήσεις», πλατφόρμες για τη διασυνοριακή πληροφόρηση για το προφίλ οφειλετών), **καθώς και για την καταστολή του αστικού κράτους** (που υλοποιείται κατεξοχήν μέσω του ποινικού δικαίου).

Η ηλεκτρονική δικαιοσύνη στην Ελλάδα

Από το 2012 το υπουργείο Δικαιοσύνης έχει θέσει σε εφαρμογή το λεγόμενο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ηλεκτρονική Δικαιοσύνη (έργα συνολικού προϋπολογισμού 28,8 εκατ. ευρώ, που μοιράστηκαν στα μεγάλα μονοπώλια του κλάδου).

Επιπλέον, με όλες τις πρόσφατες τροποποιήσεις των δικονομικών Κωδικών σε όλα τα είδη της αστικής δικαιοσύνης, έχει πλέον προβλεφθεί η δυνατότητα χρήσης ηλεκτρονικών μέσων για την κατάθεση δικογράφων και επιδόσεων. Ακόμα, επί κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ θεσπίστηκαν οι ηλεκτρονικοί πλειστηριασμοί.

Σε πρόσφατη¹ μελέτη για την πορεία της ελληνικής Δικαιοσύνης²(αρχές 2019), ιδιαίτερο κεφάλαιο αφιερώνεται στην ηλεκτρονική δικαιοσύνη. Ορισμένες βασικές προτάσεις για την προώθησή της είναι ο σχηματισμός ψηφιακής ποινικής δικογραφίας, η κατάθεση δικογράφων και η συλλογή αποδείξεων σε ψηφιακή μορφή, η online εξέταση μαρτύρων, η δημοσίευση και επιδότηση αποφάσεων και άλλων δικαστικών εγγράφων μόνο ψηφιακά, η προώθηση της ηλεκτρονικής υπογραφής σε όλα τα έγγραφα.

Τεχνητή Νοημοσύνη και Δικαιοσύνη

Η χρήση εργαλείων της Τεχνητής Νοημοσύνης στην απονομή της Δικαιοσύνης δεν ανήκει στο μακρινό μέλλον, αλλά συμβαίνει ήδη και αποτελεί ένα από τα κομβικά ζητήματα συζήτησης και διαπάλης ανάμεσα στα αστικά επιτελεία.

Για παράδειγμα, στις ΗΠΑ εφαρμόζεται από τα ποινικά δικαστήρια το σύστημα COMPAS, το οποίο ερευνά την πιθανή υποτροπή ενός δράστη στο έγκλημα. Ωστόσο, η αξιοποίηση παρόμοιων εργαλείων Τεχνητής Νοημοσύνης, ιδιαίτερα στην ποινική δικαιοσύνη, συναντά το σκεπτικισμό μεγάλης μερίδας από αστούς νομικούς επιστήμονες και συστήματα δικαίου. Είναι γνωστή, για παράδειγμα, η δριμεία κριτική που ασκήθηκε στο πρόγραμμα COMPAS για τη διακριτική μεταχείριση των Αφροαμερικανών.

Ο **«Ευρωπαϊκός Χάρτης Δεοντολογίας για τη χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης στα δικαστικά συστήματα και το**

περιβάλλον τους», που υιοθετήθηκε τον Δεκέμβριο του 2018 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης (CEPEJ), αποτυπώνει μεν έναν σκεπτικισμό και επιφυλάξεις για τη συστηματική χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης στη Δικαιοσύνη, αλλά ταυτόχρονα αποδέχεται το γεγονός της εισαγωγής της και τα οφέλη από μία ορισμένη αξιοποίησή της, θέτοντας «κριτήρια» και «αρχές».

Η όλη συζήτηση δεν είναι καθόλου άγνωστη στην Ελλάδα. **Ηδη από τον Φλεβάρη του 2019, επί κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ, στο υπουργείο Δικαιοσύνης έχει συγκροτηθεί διαρκής επιστημονική επιτροπή για τις επιπτώσεις της Τεχνητής Νοημοσύνης στο δικαστικό σύστημα.**

Ορισμένα συμπεράσματα

1. Τα επιτεύγματα της επιστήμης και της τεχνολογίας δεν είναι γενικά και αφηρημένα. Αποτελούν εργαλεία (έτσι και τα ψηφιακά εργαλεία), που τίθενται σε ορισμένη χρήση. Στις ταξικές εκμεταλλευτικές κοινωνίες, η χρήση της επιστήμης είναι ταξική, εξυπηρετώντας τη θωράκιση της εκμεταλλεύτριας τάξης και όχι τις εργατικές και λαϊκές ανάγκες.

Το ψηφιακό αστικό κράτος δεν παύει να είναι αστικό κράτος. Η ηλεκτρονική αστική δικαιοσύνη δεν παύει να είναι αστική δικαιοσύνη, που εφαρμόζει τους αντιλαϊκούς νόμους, γίνεται ολοένα και πιο εχθρική απέναντι στα δικαιώματα των εργαζομένων και του λαού και στο κίνημά τους.

2. Οι μαγικές λέξεις της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης, όπως και γενικά της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και των συστημάτων ΤΠΕ, είναι «διασύνδεση» και «διαλειτουργικότητα»! Οι ποινικές ψηφιακές δικογραφίες, το αποδεικτικό υλικό της πολιτικής δίκης, οι καταγραφές των δικαστικών τηλεσυνεδριάσεων, τα ηλεκτρονικά πρακτικά των δικών, αγωγές, αιτήσεις, πιστοποιητικά, δηλώσεις και ένας τεράστιος όγκος πληροφοριών θα είναι συγκεντρωμένα σε μια ασύλληπτη βάση δεδομένων, στην οποία θα έχουν πρόσβαση (με περαιτέρω δυνατότητα ανάλυσης) το αστικό κράτος και οι μηχανισμοί του, οργανισμοί, εταιρείες και μονοπωλιακοί όμιλοι που αυτό υπηρετεί.

Με ένα κλικ κυριολεκτικά, θα παρουσιάζονται όλες οι πληροφορίες σχετικά με ένα συγκεκριμένο άτομο, προερχόμενες από όλες τις πηγές και τις βάσεις δεδομένων που κατέχουν το αστικό κράτος και διάφορες ιδιωτικές επιχειρήσεις.

3. Οι τομείς δικαίου, που συγκεντρώνουν κατά προτεραιότητα το ενδιαφέρον για την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών, σχετίζονται με την οικονομία και τη δράση των επιχειρήσεων, όπως το εμπόριο, η πτωχευτική διαδικασία³, η φορολογία κ.λπ. Δεν είναι, άλλωστε, τυχαίο ότι **η προώθηση των σχετικών στόχων συνδέεται με τις ευρύτερες κατευθύνσεις για το «μέλλον στη δικαιοσύνη», μέσα από τις διαδικασίες εξωδικαστικής επίλυσης των διαφορών, όπως η διαμεσολάβηση.**

4. Η ταξικότητα της αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών στη δικαιοσύνη διαπερνά τη διαστρωμάτωση των εργαζομένων σε αυτήν και κύρια των δικηγόρων. Οι νέες ψηφιακές εφαρμογές προϋποθέτουν την κατάλληλη υποδομή, τον τεχνολογικό εξοπλισμό και τις απαραίτητες γνώσεις. Ο απλός υπολογιστής, ένα προσιτό στην τιμή εκτυπωτικό μηχάνημα σκάνερ και φαξ, τα συνηθισμένα προγράμματα του Word κ.λπ., που διαθέτει ο αυτοαπασχολούμενος δικηγόρος, δεν αρκούν.

Στον αντίποδα, οι νέες τεχνολογίες διευκολύνουν τη λειτουργία των μεγάλων δικηγορικών και πολυεπαγγελματικών εταιρειών και ενισχύουν τη συγκέντρωση και συγκεντροποίηση του κεφαλαίου προς όφελός τους. Χωρίς τοπικούς και χρονικούς περιορισμούς, μια μεγάλη εταιρεία, με πολυάριθμο υπαλληλικό προσωπικό, μπορεί να απλώσει τη δραστηριότητά της σε όλη τη χώρα και διασυνورياκά, σε όλο το 24ωρο, σε όλο το εύρος μιας υπόθεσης, από τα πιστοποιητικά και την κατάθεση αγωγών μέχρι την εκδίκασή της χωρίς φυσική παράσταση στο ακροατήριο, με ηλεκτρονική κατάθεση προτάσεων, τηλεδιασκέψεις κ.λπ.

Αντίστοιχα, η **εισαγωγή των νέων τεχνολογιών όχι μόνο δεν απελευθερώνει περισσότερο χρόνο και αναβαθμισμένη ποιότητα εργασίας για τους δικαστικούς υπαλλήλους, αλλά δικαιολογεί τη διατήρηση των κενών και την ανυπαρξία προσλήψεων και οδηγεί σε εντατικοποίηση.**

5. Η εισαγωγή των ψηφιακών τεχνολογιών και ιδιαίτερα της Τεχνητής Νοημοσύνης αναπτύσσεται σε ορισμένες περιπτώσεις αντιπαραθετικά ή και καταργητικά προς μια σειρά από αρχές που υποτίθεται ότι ισχύουν στην αστική δικαιοσύνη. Τέτοιες αρχές είναι η αρχή της δημοσιότητας της δίκης, η αρχή της προφορικότητας σε ορισμένες διαδικασίες, η αρχή του φυσικού δικαστή, η αρχή της ανεξαρτησίας της συνείδησης και της αμεροληψίας του δικαστή, το τεκμήριο αθωότητας, η ισότητα των διαδίκων κ.ά.

Αλλωστε, οι μηχανές της Τεχνητής Νοημοσύνης λειτουργούν μέσω επαγωγικών προσεγγίσεων, με τη βοήθεια προκαθορισμένων κριτηρίων, όπως κύρια της επανάληψης. Όμως, τα κριτήρια αυτά τίθενται από τους σχεδιαστές των σχετικών μηχανών κατά παραγγελία των ιδιοκτητών τους. Στην ταξική εκμεταλλευτική κοινωνία, τα κριτήρια αυτά δεν μπορεί παρά να είναι ταξικά.

6. Οι αστοί δεν είναι αφελείς, ούτε ανόητοι. Γνωρίζουν πολύ καλά ότι ο Μπρεχτ είχε δίκιο όταν μιλούσε για το ελάττωμα του ανθρώπου «που ξέρε να σκέφτεται», ότι τα περί κυριαρχίας των μηχανών που θα αντικαταστήσουν την ανθρώπινη συνείδηση είναι φληναφήματα.

*«Αντικειμενικά η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων στην εποχή της ψηφιακής οικονομίας και στη συνέχεια της 4ης Βιομηχανικής Επανάστασης διευκολύνει την οικοδόμηση των νέων σοσιαλιστικών παραγωγικών σχέσεων και, αντίστροφα, μόνο ο σοσιαλισμός μπορεί να απογειώσει την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων με γνώμονα την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών».*⁴

Στο σοσιαλιστικό κράτος, οι νέες τεχνολογίες θα διασφαλίζουν την κατάργηση περιττών διοικητικών εργασιών, την απαλλαγή από διαιδαλώδη συστήματα κρατικής οργάνωσης, την αποτελεσματική προσφυγή των εργαζομένων στο Δίκαιο και τη Δικαιοσύνη, που θα έχει χτιστεί από τους ίδιους και για τους ίδιους.

Το μέλλον δεν ανήκει στην επέλαση των αστραφτερών μηχανών που θα νικήσουν τους ανθρώπους, αλλά στην επανάσταση των λαμπερών προσώπων της εργατιάς, που θα θέσει τις μηχανές στην υπηρεσία της σε έναν «κόσμο λεφτερο, ανοιχτό, γεμάτο ελπίδα».

Σημειώσεις:

- 1. Η πρωτοβουλία για ολοκληρωμένη εξειδικευμένη μελέτη σχετικά με την ηλεκτρονική δικαιοσύνη ανήκει στον ΣΕΒ, με παραγγελία του οποίου εκπονήθηκε από το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, με την υποστήριξη της «Google», η «Μελέτη για τα οφέλη της εφαρμογής της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης στο Ελληνικό δικαστικό σύστημα» (Απρίλης 2015).**
- 2. Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης ΔιαΝΕΟσις, «Η Δικαιοσύνη στην Ελλάδα. Προτάσεις για ένα σύγχρονο δικαστικό σύστημα».**
- 3. Βλ. για παράδειγμα τις ηλεκτρονικές πλατφόρμες για τη διαχείριση των «κόκκινων» δανείων.**
- 4. ΚΟΜΕΠ 1/2020, «Ποια χαρακτηριστικά θα έχει ο σοσιαλισμός στον 21ο αιώνα», Μάκης Παπαδόπουλος.**

Της
Κατερίνας ΓΕΡΑΚΗ*
Η Κατερίνα Γεράκη είναι μέλος του Τμήματος Λαϊκών Ελευθεριών και Δικαιοσύνης της ΚΕ του ΚΚΕ